

ШЕВЧЕНКОЗНАВЦІ ТА ШЕВЧЕНКОЛЮБИ

Галина КАРПІНЧУК

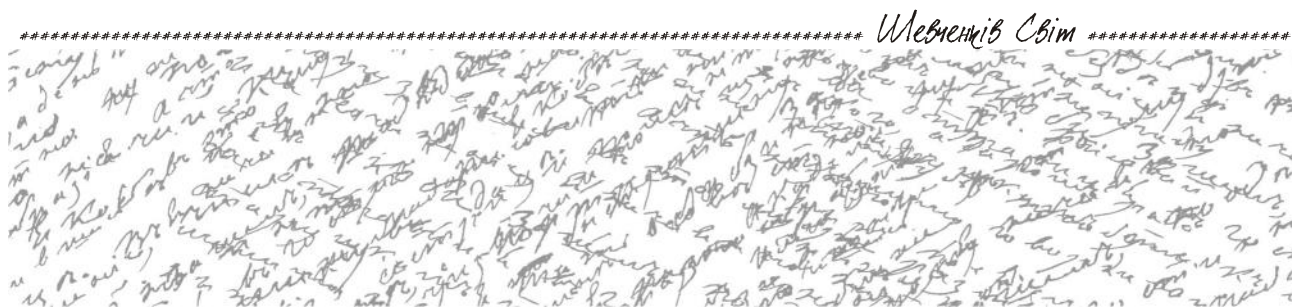
УДК 821.161.2.09

ШЕВЧЕНКІАНА В РЕЦЕНЗІЯХ МИХАЙЛА НОВИЦЬКОГО 1923 – 1962 рр.

У статті проаналізовано рецензії М. Новицького на видання творів Т. Шевченка та дослідження його життя і творчості (деякі введено в науковий обіг уперше). З'ясовано, що впродовж 1923–1962 рр. М. Новицький надрукував шість таких праць: на видання «Кобзар» за упорядкуванням В. Доманицького, «Твори: у 2 т.» (1925, т. 1; упорядники К. Буревій, В. Гадзінський), «Кобзар» (1926; підготував до друку Ю. Меженко), «Листи до Т. Г. Шевченка» (1962; упорядник Л. Кодацька). Ще дванадцять рецензій зберігаються в рукописах. Це огляд досліджень Є. Кирилюка, П. Білецького, В. Косяна, видання «Документи Т. Г. Шевченка» (1950), повне зібрання творів у десяти томах (т. 7–10; 1961–1964) та ін. Відгуки, підготовлені на фахові шевченкознавчі видання, містять скрупульозний аналіз, конкретні зауваження та вказівки щодо покращення їх наукового рівня.

Ключові слова: М. Новицький, рецензії, видання творів Т. Шевченка, дослідження його життя і творчості, шевченкознавство, архівні матеріали, рукописи.

Михайло Новицький (20. 09. 1892–29. 03. 1964) в історії українського літературознавства відомий як дослідник біографії, літературно-мистецької спадщини Тараса Шевченка. Внесок ученого у розвиток шевченкознавства є присутнім. За сорок років наукової діяльності М. Новицький надруку-

вав сімнадцять окремих статей про життя і творчість Т. Шевченка, за його впорядкуванням вийшло понад тридцять видань творів поета, вісім окремих книжок спогадів про нього, більшість яких він підготував у 1921–1937 рр.

М. Новицький знайшов документи до історії трьох арештів Т. Шевченка – 1847, 1850 і 1859 років, а також окремі документи до історії повернення поета із заслання. Ці нові, надзвичайно важливі матеріали до життєпису Т. Шевченка було вперше оприлюднено та прокоментовано у статтях вченого: «Арешт Шевченка в 1859 р.» (1924) та «Шевченко в процесі 1847 р. і його папери» (1925), «З історії Оренбурзького арешту» (1929), «Новые материалы о Т. Г. Шевченко» (1958).

Вагомими й результативними були дослідження М. Новицького на текстологічній ділянці шевченкознавства. По суті, після В. Доманицького, І. Франка він працював над встановленням текстів творів Т. Шевченка, а його зусилля підхопили В. Бородін, В. Смілянська, Н. Чамата та ін.

М. Новицький, врахувавши досвід попередників, відстоював принципи друкування текстів поетичних творів Т. Шевченка, які апробовано в шевченкознавстві. Він вважав, що найголовнішими тут є автографи і першодруки. Основні теоретичні міркування про текстологію творів поета дослідник і вчений висловив у статті «До тексту Шевченкового «Кобзаря»» (1924). Загалом за упорядкуванням М. Новицького вийшли такі видання, як «Поезія: у 2 т.» (1927), Повне зібрання творів (далі – ПЗТ, т. 1–2, 1935–1937), ПЗТ: у 6 т. (т. 1, 3; 1963–1964), понад двадцять видань творів для широкого кола читачів. На основі напрацювань вченого було підготовлено ПЗТ: у 10 т. (1939–1964).

Як учений-текстолог М. Новицький долучився до повного видання щоденника поета під назвою «ПЗТ. Т. IV. Щоденні записки (Журнал)» (1927), до якого разом із С. Єфремовим звіряв текст, а також написав 27 коментарів. Активну участь брав шевченкознавець і в упорядкуванні «ПЗТ. Т. III. Листування» (1929) – готував тексти епістолярію, написав 245 коментарів. Це було перше і єдине видання (до републікації 2013), коли в одному томі у хронологічному порядку містилися листи Т. Шевченка та листи-відповіді до нього, подані у двох окремих розділах. Тексти епістолярію було надруковано зі збереженням орфографії та пунктуації. Вперше у виданні було надруковано двадцять листів Т. Шевченка і до нього, більшість яких розшукав М. Новицький.

Водночас, ще за життя М. Новицький був відомий як найкращий рецензор шевченківських видань. Впродовж 1923 – 1966 рр. він надрукував шість рецензій.

Першу таку працю М. Новицький підготував на дослідження В. Щурата «Шевченко і поляки» (Л., 1917). Її М. Новицький опублікував у збірнику «Записки історично-філологічного відділу» 1923 р. (№ 2–3). Добре знаючи весь науковий доробок В. Щурата, М. Новицький зауважує, що його статті «... завжди дають щось нове, свіже, роз'яснюючи темні, неясні куточки в біографії поета, чи окремі його вірші» [6, с. 220]. Щодо монографії «Шевченко і поляки», то у ній, за спостереженнями вченого, не вистачає об'єктивні й суттєво перебільшено вплив польської культури на становлення Шевченка-поета і художника.

У праці М. Новицького «До тексту Шевченкового «Кобзаря»» («Україна», 1924, кн. IV), присвяченій текстології творів Т. Шевченка, значну частину ста-

новить детальний аналіз фундаментального на той час видання – «Кобзар» за редакцією В. Доманицького, що його після 1907 р. найчастіше перевидавали.

Високо оцінюючи працю В. Доманицького, М. Новицький відзначив у ній і численні помилки. Основною проблемою В. Доманицького було те, що «в один і той же твір... вносив варіанти з різних автографів цього твору», «часто нехтував власними автографами поета» [7, с. 75]. Водночас, зауважує рецензор, упорядник не завжди мав можливість звірити всі твори з автографами, а тому змушений був користуватися їхніми копіями чи неточними першодруками. Слід відзначити, що до М. Новицького і після нього ніхто так докладно не проаналізував тексти творів «Кобзаря» за редакцією В. Доманицького.

Дослідник уперше зіставив надруковані тексти з автографами Т. Шевченка і встановив, що найбільше помилок упорядник зробив під час публікації творів 1843–1845 рр. Це можна пояснити тим, що джерелом цих текстів була збірка «Новые стихотворения Пушкина и Шавченки» (1859) з багатьма помилками і рукописні копії творів Т. Шевченка. Серед неточностей М. Новицький завважив: пропуск окремих слів і рядків: у В. Доманицького «Де ти стояв...», треба «Де ты стоявъ? Чого стоявъ?» (поезія «Чигрине, Чигрине...», р. 15)¹³; «...немає!», потрібно «И знову смеркає» (поема «Сова», р. 175); псування окремих слів і рядків: у В. Доманицького в поемі «Сон» р. 527–528 надруковано так «В німецьких петлицях / Замучені...», потрібно «Въ немецкихъ теплицяхъ / Заглушены...»; «Хату руйнувати» замість «Пустку руйнувати» («Заворожи мені, волхве...», р. 6); «І в мене те лихо» замість «И в мене не тыхо» (поезія «Холодний яр», р. 2).

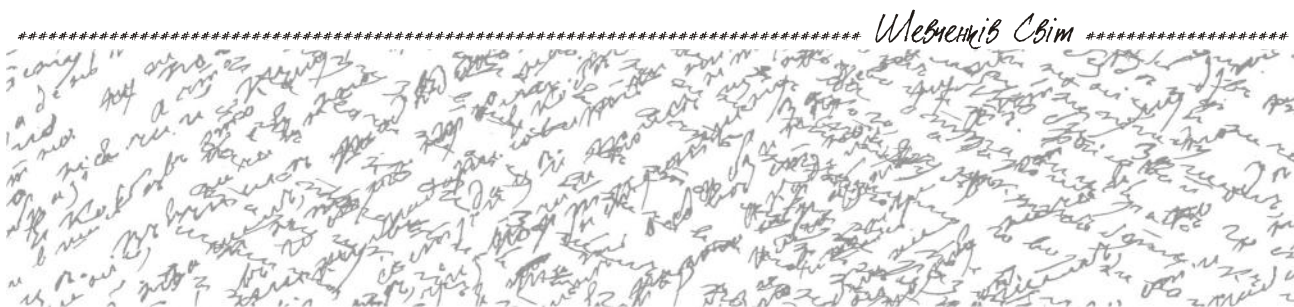
Чи не найбільше помилок зробив В. Доманицький під час друкування поеми «Кавказ». Серед неточностей М. Новицький виявив такі: «хмарами» замість «...хмарою...» (р. 1), «довбе ребра» замість «добрі ребра» (р. 5), «поклоняться...» замість «помоляться» (р. 34) та ін.

Окрему увагу М. Новицький звернув на помилкові вказівки місця створення деяких творів. Зокрема, у поезії «Заворожи мені, волхве...» замість Петербурга вказано Київ, у поезії «Чигрине, Чигрине...» замість Москви – Петербург.

Ще одну рецензію М. Новицький надрукував на перший том видання «Твори Тараса Шевченка. Повний збірник : у 2 т.» (1925), редакторами якого були В. Гадзінський та К. Буревій [21, с. 124–126]. До книжки ввійшли поетичні та окремі прозові твори Т. Шевченка в перекладі українською мовою («Назар Стодоля», «Микита Гайдай», «Художник»). Ознайомившись із першим томом, М. Новицький виявив у ньому низку недоглядів. Найбільшою проблемою В. Гадзінського та К. Буревія стало беззастережне використання «Кобзаря» 1907 р. за редакцією В. Доманицького. Помилки упорядника механічно повторили редактори видання 1925 р., і це тоді, зауважує М. Новицький, коли В. Доманицький виправив їх у виданні «Кобзаря» 1910 р. Вказав рецензор і на конкретні помилки у датуванні, прочитанні окремих слів і рядків із творів Т. Шевченка.

Наступного 1926 р. у журналі «Життя й Революція» з'явилася ще одна рецензія М. Новицького [20, с. 129–131]. Цього разу учений-шевченкознавець розглянув видання «Кобзаря» за редакцією Ю. Меженка, що побачило світ у видавництві «Час» (серія «Бібліотека малописьменного»). Тут подано лише 39 творів

¹³ Рядки із поетичних творів подано за виданням: Кобзарь / ред., передм. та приміт. В. М. Доманицького; 2-е вид. –СПб.: Книгопечатня Шмидт, 1908. –636 с.

Т. Шевченка. Оскільки книгу друкують в радянській Україні, то до неї не ввійшли твори поета, де прославлено Гетьманщину, волю, козацьке минуле. На жаль, і це видання не було позбавлене хиб. Крім неправильно прочитаних рядків із творів Т. Шевченка та помилок в атрибуції, упорядник допустив чимало неточностей у передмові, що містила життєпис поета. Зокрема, М. Новицький відзначив такі: фактичні помилки («5-го квітня 1847 року заарештували Шевченка разом з Кулішем на весіллі Кулішевому, де Шевченко був за боярина»), безпідставні свідчення до біографії Шевченка (наприклад про те, що поет любив співати «підограючи собі на бандурі»), неправильне трактування окремих подій із життя Т. Шевченка [27, с. 15, 11]. М. Новицький застерігає: «...не дивуйтеся, коли з нарису довідається, що до Кирило-Методіївського товариства Шевченко вступив через три роки після своєї смерті, а поему «Сон» («У всякого своя доля...») написав року 1864!» [20, с. 131; 27, с. 14–15]. Вочевидь, ці помилки потрапили до книжки через прикрий недогляд, адже відомо, що Ю. Меженко був шанувальником творчості поета, знавцем та колекціонером видань його творів. Саме він 1961 р. у відділі рідкісних книг наукової бібліотеки Ленінградського університету виявив позацензурний примірник «Кобзаря» 1840 р., бібліотека шевченкіани, яку він зібрав упродовж життя, налічує 4393 одиниці (нині зберігається в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України).

Ці чотири рецензії М. Новицький підготував, працюючи в Комісії для видавання творів новітнього українського письменства, що діяла при Історико-філологічному відділі ВУАН. Водночас він упродовж 1926 – 1929 рр. навчався в аспірантурі київської філії Інституту Тараса Шевченка. Коли розпочався процес Спілки визволення України і заарештували С. Єфремова (липень, 1929), до поля зору і нагляду Народного комісаріату внутрішніх справ потрапив і М. Новицький. Справу на нього відкрито ще 29 лютого того ж року. У грудні 1937 р. М. Новицького заарештували. Його, як і інших представників української інтелігенції, звинуватили за ст. 54-10, 54-11 (контрреволюційні дії проти радянської влади). Шевченкознавець відбував покарання на Соловках (урочище Юр'їв острів) та на будівництві Біломор-Балтійського каналу. Після початку Другої світової війни його було переведено до табору м. Печора (Республіка Комі), від квітня 1943 до січня 1946 рр. працював на шахтах м. Кізел (Молотовської обл., нині – Пермський край Кізеловського муніципального району). Історію арешту М. Новицького та період його заслання дослідив С. Білокін [1, с. 7–8; 2, с. 7–8].

1946 р. М. Новицький повернувся до Києва. Звідтоді упродовж чотирнадцяти років його життя було пов'язане з роботою в київських музеях Тараса Шевченка: спочатку в Літературно-меморіальному Будинку-музеї ім. Т. Г. Шевченка (1946–1952), згодом – у Державному музеї ім. Т. Г. Шевченка (1954–1962).

Проте у 1946 – 1964 рр. працювати на повну силу М. Новицький не мав змоги – за ним весь час вели нагляд, а матеріали, що їх упорядковував шевченкознавець, друкували під прізвищами інших авторів.

Наприкінці 1940-х рр. працівники Архівного управління УРСР О. Юрченко, А. Грінберг розпочали роботу над упорядкуванням матеріалів до видання документів Т. Шевченка. Коли книжка «Т. Г. Шевченко в документах та матеріалах» (1950) з'явилася друком, М. Новицького попросили її прорецензувати, про що

свідчить «Стенограма засідання кафедри історії СРСР в Київському державному університеті» з виступом М. Новицького про збірник [25, арк. 1–52].

Це видання документів М. Новицький розкритикував. Він зазначив, що до книжки не ввійшли документи про дитячі роки Т. Шевченка; матеріали про підтримку Т. Шевченка Товариством заохочення художників; численні документи до історії Кирило-Мефодіївського братства. На той час усі їх завдяки М. Новицькому було знайдено і вони були відомі.

Учений-практик, який багато працював у архівах, досліджуючи документи, назвав одним із найбільших недоліків видання пропуски в текстах документів. М. Новицький виявив пропущені уривки і неправильно прочитані тексти, неправильно вказані місця зберігання окремих матеріалів.

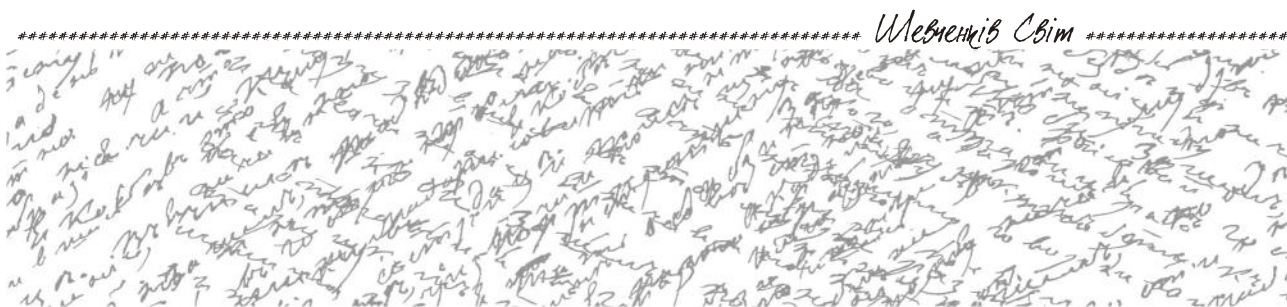
У тексті «внутрішньої» рецензії М. Новицького відзначено й конкретні фактичні помилки, допущені під час підготовки видання. Їх дуже багато. Зокрема, замість «по третьому екзаміну» потрібно «по третньому екзаміну», замість «Береговую Судку» потрібно «Березовую Рудку», замість «редактор» потрібно «ректор» тощо. [26, с. 67, 477, 495]. Неправильно розкрито окремі події, що стосуються оточення Т. Шевченка. Зокрема, у примітці про В. Білозерського (№ 36) зазначено, що він «Був арештований в справі Кирило-Мефодіївського братства разом з Кулішем у Варшаві...», а насправді В. Білозерського заарештували не в квітні, а ще у березні 1847 р. На чолі Третього відділення стояв не Л. Дубельт, як подають упорядники, а О. Орлов [26, с. 480–481]. Без підпису було опубліковано «Рапорт черкаського земського справника київському губернаторові по «богохульство» Т. Г. Шевченка під час його перебування в Черкаському повіті», коли відомо, що склав його В. Табачников [26, с. 220–222].

«Оскільки книжка ця дуже цінна і потрібна та буде перевидана ще не один раз, зауваження, що будуть тут зроблені, безумовно, відіграють велику роль, допоможуть видавництву уникнути багатьох огріхів, якими рясніє це видання», – сказав тоді про важливість роботи, яку провів М. Новицький, Ф. Сарана [25, арк. 18].

Натомість у слідчій справі М. Новицького, що зберігається у Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ф. 263, оп. 1, од. зб. 57013) бажання подати безкупюрні тексти документів слідчий прокоментував як спробу «протащить свої націоналістические суждения» [22, арк. 178].

Коли у 1950 – на поч. 1960-х рр. співробітники Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (нині Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України) працювали над впорядкуванням томів малярської спадщини з повного зібрання творів у 10 т., то за допомогою звернулися і до М. Новицького, а згодом запросили і прорецензувати ці томи. Підготовлену «внутрішню» рецензію М. Новицький назвав «Замечания на макеты 7, 8, 9 и 10 томов «Полного собрания сочинений Тараса Шевченко»» (загальний обсяг – 83 арк.) [3].

Із тексту рецензії, що зберігається у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (бібліотека Ю. Меженка, од. зб. 4112) та підготовчих матеріалів до неї видно, що Новицький-шевченкованець мав власне бачення щодо представлення малярської спадщини Т. Шевченка. Він вважав, що твори слід подавати за жанрово-хронологічним принципом і передбачав такий поділ: «...живопись – графика (акварель, рисунок, гра-

вюра, офорты). Внутри этих делений – произведения также располагаются за хронологией» [9, арк. 5]. Як рецензент він звертає увагу на твори «завершені» і «незавершені» і радить їх друкувати згідно з цим станом: спочатку завершені малюнки й портрети, а потім – ескізи, начерки, незавершені рисунки.

На думку М. Новицького, такий поділ оправданий тим, що для академічного видання суттєвим є не місце розташування малюнка (альбом, записна книжка, окремий аркуш), а сам художній твір. Твори, систематизовані за жанрами, на відміну від їх послідовного хронологічного розміщення, справлятимуть більш цілісне і точне враження про Шевченка-художника і водночас тематико-хронологічний поділ дасть змогу зберегти цілісність сприйняття самих малярських і графічних робіт Т. Шевченка. (До речі, за таким принципом, який відстоював М. Новицький, вийшов сьомий том ПЗТ : у 12 т., де окремі аркуші з першого альбому, датованого 1840–1842 рр., подано у хронологічному порядку між окремими творами. В результаті перший альбом Т. Шевченка втратив свою цілісність і основу як джерело творчої лабораторії художника. Восьмий і наступні томи цього видання вже надруковано зі збереженням та виокремленням альбомів).

Архівні матеріали свідчать, що М. Новицький досить детально і скрупульозно опрацював матеріали кожного тому, що готували до друку – він прочитав і виправив кожний коментар до мистецького твору. У своїх висновках щодо змісту наукових коментарів учений відзначив їхню надмірну формальність і шаблонність, а також перенасиченість цитатами. Він радив використовувати аналітичний підхід до написання коментарів, не обмежуючись переліком фактів, цитат, чужих думок [9, арк. 14].

Найбільше зауважень М. Новицький мав до коментарів мистецьких творів Т. Шевченка періоду заслання (1847–1857). Так, рецензуючи VIII том, він виявив неточності у визначенні маршруту першого і другого плавання експедиції О. Бутакова Аральським морем, а також періоду перебування його на острові Косарал, що призвело до помилкового датування окремих творів.

Сам М. Новицький, як свідчать матеріали VII–X тт., уточнив атрибуцію 28 мистецьких творів Шевченка, серед них – акварельний «Портрет Миколи Луніна» (1838) та олійний «Портрет Йосипа Рудзинського» (1845).

У 1950-х – поч. 1960-х рр. до М. Новицького, як кращого шевченкознавця, часто зверталися з проханням написати рецензії на нові видання. Було надруковано лише дві його рецензії на видання «Тарас Шевченко – основоположник нової української літератури» І. Пільгука (1954); «Листи до Т. Г. Шевченка» Л. Кодацької (1962) [8, с. 130–134; 10, с. 63–66].

Зокрема, рецензуючи книжку І. Пільгука «Т. Г. Шевченко – основоположник нової української літератури» (К., 1954), М. Новицький радив авторові звертатися до першоджерел і принагідно вказав на численні фактичні помилки, що потрапили до видання.

Рецензія на видання «Листи до Т. Г. Шевченка» (1962) з'явилася вже після смерті М. Новицького – її опублікував Ф. Сарана у журналі «Радянське літературознавство» 1966, № 2). У детальному аналізі цього видання М. Новицький указує на значні його недоліки – від підрахунку листів, опублікованих уперше, до помилок і пропусків у текстах. Редактор, зауважує М. Новицький, не бачив

на власні очі деяких автографів, використовував «непевні» джерела і зробив помилки в коментарях і навіть у представленні персоналій.

В архіві зберігаються рукописи рецензій на такі книжки: «Тарас Григорович Шевченко. Бібліографічний покажчик : у 2 т.» 1963 р. (т. 1. 1840–1916, т. 2. 1917–1953), «Т. Г. Шевченко в Києві» П. О. Білецького (1961), на статтю «Творчість Т. Шевченка-художника періоду «Трьох літ»» Є. Кирилюка (1958) та ін. [11; 10; 14; 16].

Зокрема, в рецензії на статтю Є. Кирилюка «Творчість Шевченка-художника періоду «Три літа»» М. Новицький радив авторові звернути увагу на висвітлення стосунків Т. Шевченка з Академією мистецтв, обставин знайомства поета з Репніними. Виявив шевченкознавець і окремі неточності у географічних назвах (замість «урочище Білин» потрібно «урочище Білик»; замість «Комора в Потоке» потрібно «Комора в Потоках») та ін. [15, арк. 1–3].

Позитивний відгук залишив М. Новицький про статтю В. Косяна «У форті Шевченка». «Живо і докладно в статті розказано про сучасний стан того місця, де колись томився в солдатчині поет-художник...» [16, арк. 4]. Хоча і тут шевченкознавець помітив окремі недогляди, що стосувалися здебільшого стилістики викладу матеріалу.

П. Приходькові М. Новицький радив змінити заголовок до праці «Поетична творчість Т. Г. Шевченка періоду «Трьох літ» (1843–1845 років)...» на хронологічно ширший, що стосувався б усієї творчості поета і, відповідно, влучніше відповідав би змістові книжки [18, арк. 13–14].

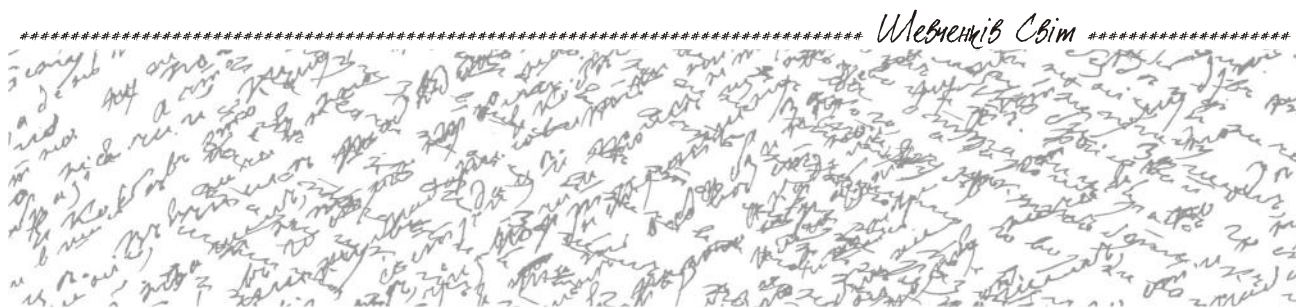
Усі зауваження автори врахували, а статті ввійшли до першого випуску збірника «Питання шевченкознавства» (1958), над упорядкуванням якого працював М. Новицький.

Ще 1950 р. М. Новицькому доручили прорецензувати «Путівник Державного музею ім. Т. Г. Шевченка» (1951). Зауваження вчений подав у трьох частинах – у першій звернув увагу на методи і методологію, що їх застосовували упорядники видання (зокрема, вказав на відсутність пояснень щодо принципів побудови експозиції музею), у другій – висловив зауваження щодо фактичних помилок (замість *жандарма Гессе* потрібно *громадянського губернатора Гессе*, замість *польських посланців* потрібно *польських засланців*), у третій – вказав на стилістичні недоліки (надмірно розтягнені пояснення до експозиції кожного залу, відсутність чіткості у викладенні матеріалу) [4, арк. 8–17 зв.].

У Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМУ) зберігається і «Рецензія на довідник «Могила Т. Г. Шевченка» П. Шестопала»¹⁴ (1954). Цю роботу М. Новицький розкритикував – брошурі бракувало і джерельного підґрунтя, і чіткості у викладі матеріалу, і належного бібліографічного рівня, у виданні мали місце «...пропуски окремих слів і фраз в цитатах, помилки в хронології, в канцелярській термінології, в посиланнях на архівні джерела» [13, арк. 21 зв.].

На початку 1960-х років М. Новицький звернувся до вищої атестаційної комісії, а саме М. Єлітіна, з проханням переглянути працю Л. Хінкулова «Тарас Шевченко. Біографія» (1960), поданої на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. До заяви було додано обширну (на 45 сторінок) рецензію із зазначенням усіх недоліків цієї та попередньої книжки автора «Тарас Григорович Шевченко. 1814–1861»

¹⁴ Тут і далі астериском відзначено рецензії, що вводяться в науковий обіг вперше.

(1957 р.) [15, арк. 3–48]. Такий крок вченого, вочевидь, зумовив і власний досвід від співпраці з Л. Хінкуловим, який, відповідаючи за випуск журналу «Советская Украина», зняв прізвище М. Новицького зі статті «Неизвестные письма к Шевченко» (1962, № 10–11), над якою шевченкознавець працював разом із К. Дорошенко.

Найбільший інтерес шевченкознавця викликала праця П. Білецького «Т. Г. Шевченко в Києві», яка вирізнялася серед інших робіт тим, що її було написано «...переважно на документальному матеріалі, з глибоким знанням літератури питання» [14, арк. 16]. Автор дослідження, зауважує М. Новицький, фахово розкрив період перебування Т. Шевченка в Києві, пов'язавши його з найважливішими подіями з історії міста, відомостями про тогочасне населення, суспільно-політичне й культурне життя Києва в першій половині XIX століття.

1961–1962 рр. датовано рецензії М. Новицького на видання «Тарас Григорович Шевченко. Бібліографічний покажчик : у 2 т.» 1963 р. (т. 1. 1840–1916, т. 2. 1917–1953). Крім фактичних помилок, М. Новицький відзначив у збірнику пропуски джерел до раннього періоду життя і творчості Т. Шевченка, що добре були відомі вченому. Із рецензії відомо, що М. Новицький підготував додатки, які заповнювали виявлені прогалини. Рецензор виявив і численні неточності у бібліографії діаспорної шевченкіани. Загалом «...співробітники Публічної державної бібліотеки уклали велику анотовану бібліографію про Шевченка, яка проведена на рівні сучасної радянської бібліографічної науки і правильно оформлена з технічної сторони» [12, арк. 17].

М. Новицькому як висококваліфікованому музейникові, котрий брав найактивнішу участь у розробці експозиції Літературно-меморіального будинку-музею ім. Т. Г. Шевченка, Державного музею Т. Г. Шевченка, доручили прорецензувати тематико-експозиційний план музею с. Шевченкове (нині – Кирилівка). Ознайомившись із матеріалом, М. Новицький виявив хронологічну невідповідність у представленні біографії поета, неналежний опис експонатів, зокрема і помилково приписані Шевченкові твори. Вчений особисто виправив фактичні помилки, тематико-експозиційний план музею було схвалено після врахування всіх його зауважень [5, арк. 117].

Розкритикував М. Новицький і рукопис статті «До питання про історію Київського Державного музею Т. Г. Шевченка»*. Очевидно, йдеться про працю Г. Паламарчук «Історія Державного музею Т. Г. Шевченка», про це свідчать зауваження вченого, які за змістом відповідають цій статті [23, с. 329–337; 18, арк. 1–4]. Зокрема, М. Новицький звернув увагу авторки на помилкові твердження про те, що літературна і малярська творчість Т. Шевченка розпочалася «одночасно» і «в дитячих роках», про те, що автографи поета нищили його друзі, закриті від пересічного відвідувача виставки пам'яті Т. Шевченка тощо. Безпідставним, наголошує вчений, є звинувачення авторки знайомих поета у тому, що після продажу його творчої спадщини вони не слідкували за її дальшою долею. «Дивна претензія до друзів поета! Де це видано, щоб продавши якусь картину Шевченка, чи іншого художника – приятелі слідкували за власником придбаної речі, що він надалі з нею зробить...» [18, арк. 1 зв.]. Не звернула дослідниця достатньо уваги і на історію самого музею, а лише зробила огляд його діяльності. Ці та інші зауваження М. Новицького було враховано лише частково [23, с. 329–337].

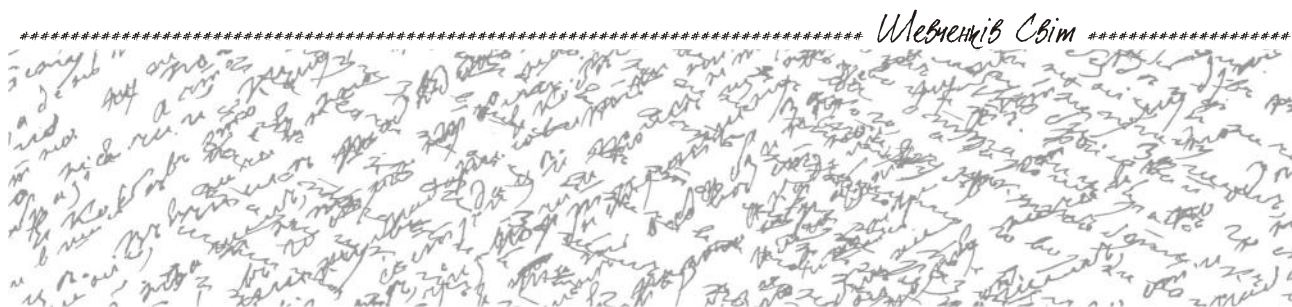
Загалом із шевченкіани відомо вісімнадцять рецензій вченого – шість було опубліковано в журналах «Записки історично-філологічного відділу», «Україна»,

«Життя й Революція», «Радянське літературознавство», десять рецензій збереглося в рукописах, ще дві – це т.зв. «внутрішні» рецензії, підготовлені на збірник «Т. Г. Шевченко в документах та матеріалах» (1950) і томи малярської спадщини з ПЗТ: у 10 т. (т. 7–10, 1961–1964). Усі рецензії написано на знакові шевченкознавчі праці, що з'явилися впродовж 1920-х – поч. 1960-х рр., містять конкретні зауваження та вказівки щодо покращення їх наукового рівня, водночас у них відзначено здобутки та напрацювання дослідників.

Список використаної літератури

1. Білокінь С. Досьє шевченкознавця / Сергій Білокінь // Літературна Україна. – 2007. – № 38 (5226). – С. 1, 8.
2. Білокінь С. Досьє шевченкознавця / Сергій Білокінь // Літературна Україна. – 2007. – № 39 (5227). – С. 7, 8.
3. Новицкий М. Замечания на макеты 7, 8, 9 и 10 томов «Полного собрания сочинений Тараса Шевченко», 1953–1954 рр., машинопись / М. М. Новицкий // ВР ІЛ НАНУ. – Бібліотека Юрія Меженка. – Од. зб. 4112, арк. 1–83.
4. Новицкий М. [Рецензия на «Путівник Державного музею ім. Т. Г. Шевченка»], [1950-е гг.], черновик, автограф / М. М. Новицкий // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 8, арк. 8–17 зв.
5. Новицкий М. [Рецензия на тематико-экспозиционный план музея с. Кирилівка], [1950-е гг.], черновик, автограф / М. М. Новицкий // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 38, арк. 111–113, 117.
6. Новицкий М. Василь Щурат. Шевченко і поляки / Мих. Новицький // Записки історично-філологічного відділу. – Кн. II/III. – 1923. – С. 220–230.
7. Новицький М. До тексту Шевченкового «Кобзаря» / Михайло Новицький // Україна. – 1924. – Кн. IV. – С. 75–83.
8. Новицький М. Нова праця про Шевченка / М. М. Новицький // Питання шевченкознавства. – К.: Акад. наук УРСР, 1958. – Вип. 1. – С. 130–134.
9. Новицький М. Підготовчі матеріали до видання «Живописные и графические работы Тараса Шевченко» (ПЗТ : у 10 т.), [1950-ті – поч. 1960-их рр.], автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 32, арк. 1–162.
10. Новицький М. Про видання «Листи до Т. Г. Шевченка» 1962 року / М. М. Новицький // Радянське літературознавство. – 1966. – № 2. – С. 63–66. – (матеріали упорядкував і надрукував Ф. К. Сарана).
11. Новицький М. Рецензія на бібліографічний покажчик «Тарас Григорович Шевченко: у 2 т. Т. 1. Література про життя і творчість. (1840–1916)», 29 червня 1962 р., автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 18, арк. 2–5.
12. Новицький М. Рецензія на бібліографічний покажчик «Тарас Григорович Шевченко: у 2 т. Т. 2. Бібліографія літератури (1917–1956)», 10 жовтня 1961 р., автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 18, арк. 6–18.
13. Новицький М. Рецензія на довідник П. Шестопала «Могила Т. Г. Шевченка», 15 червня 1954 р., автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 18, арк. 20–23 зв.
14. Новицький М. Рецензія на книгу П. Білецького «Т. Г. Шевченко в Києві», 1961 р., автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 15, арк. 15–22.
15. Новицький М. Рецензія на книги Л. Хінкулова «Тарас Григорович Шевченко. 1814–1861» (1957 р.) та «Тарас Шевченко. Биография» (1960). Додається заява М. Новицького В. Єлітну, [196-], автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 14, арк. 3–61.

16. Новицький М. Рецензія на статтю Є. Кирилюка «Творчість Шевченка-художника періоду «Три літа»», [1950-ті рр.], автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 19, арк. 1–3.
17. Новицький М. Рецензія на статтю В. Косяна «У форті Шевченка». [1950-ті рр.], автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1: Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 19, арк. 4–6.
18. Новицький М. Рецензія на статтю [Г. Паламарчук] «До питання про історію Київського Державного музею ім. Т. Г. Шевченка», [19-], автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 4, арк. 1–4. Новицький М.
19. Новицький М. Рецензія на статтю П. Приходька «Поетична творчість Т. Г. Шевченка періоду «Трьох літ» (1843–1845 рр.)», [1950-ті рр.], автограф / М. Новицький // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1: Архів М. М. Новицького. – Оп. 1, од. зб. 19, арк. 13–14.
20. Новицький М. Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Час, 1926 / Мих. Новицький // Життя й Революція. – 1926. – Ч. 2/3. – С. 129–131.
21. Новицький М. Твори Тараса Шевченка. Повний збірник : у 2 т. за редакцією Володимира Гадзіньського та Костя Буревія / Мих. Новицький // Життя й Революція. – 1925. – Кн. 6/7. – С. 124–126.
22. Обзорная справка по архивно-учетному делу № 39716 на Новицкого Михаила Михайловича, 1892 года рождения, бывшего научного сотрудника Украинской Академии наук и Киевского филиала института Шевченко, ныне работающего научным работником Киевского музея Шевченко. Справка составлена в связи с пересмотром архивно-следственного дела № 45425 по обвинению М. Новицкого за подписью следователя УКГБ по Киевской обл. мл. лейтенанта Жиромского, [1857 г.], рукопись // ЦДАГО. – Ф. 263, оп. 1, од. зб. 57013, т. 1, арк. 171–180.
23. Паламарчук Г. П. Історія державного музею Т. Г. Шевченка / Г. П. Паламарчук // Збірник праць першої і другої наук. шевч. конф. / Акад. наук УРСР; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 1954. – С. 329–337.
24. Питання шевченкознавства. – К.: АН УРСР; Держ. музей Т. Г. Шевченка, 1958. – Вип 1. – 174 с.
25. Стенограмма заседания кафедры истории СССР в Киевском государственном университете (с выступлением М. М. Новицкого о издании «Документи Т. Г. Шевченка») от 20 марта 1951 г., рукопись и машинопись с исправлениями М. М. Новицкого / Михаил Новицкий // ЦДАМЛМУ. – Ф. 1 : Архів М. М. Новицького. – Оп. 1. – Од. зб. 373. – Арк. 1–52.
26. Т. Г. Шевченко в документах і матеріалах / Т. Г. Шевченко; Архівне управління МВС Української РСР; ред., передм. Д. Копиці. – К.: Держполітвидав УРСР, 1950. – 515 с.
27. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко; передм. та упоряд. Ю. Меженка. – К.: Час, 1926. – 320 с. – (Бібліотека малописьменного).

Summary. Karpinchuk G.V. Shevchenko study in the reviews of Myhailo Novytskyi (1923–1962). In this article the reviews of M. Novytskyi of Shevchenko's editions of works and the researches his life and creative works are investigated (some of them are introduced into scientific circulation for the first time). During 1923–1962 years M. Novytskyi was published reviews of editions «Kobzar», text processing of V. Domanytskyi, «Works» in 2 volume (1925, v. 1; editors K. Burevii, V. Hadzinskyi), «Kobzar» (1926), redactor of Yu. Mezhenko, «Letters to T. H. Shevchenko» (1962), text processing of L. Kodatska (totally six articles). Another twelve reviews of M. Novytskyi preserved in manuscripts. There are reviews of scientific works of Ye. Kyryljuk, P. Biletskyi, V. Kosjan, editions «Documents of T. H. Shevchenko» (1950), complete edition in ten volumes (v. 7–10; 1961–1964) and other. The reviews characterized by scrupulous analysis, concrete remarks and references for improvement its scientific level.

Keywords: reviews written by M. Novytskyi, Shevchenko's editions of works, researches life and works of poetry, Shevchenko study, archival documents.

